

женных Силах Российской Федерации : учебник / под общ. ред. проф. А. И. Бастрыкина. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 504 с.

15. Эминов В. Е. Преступность военнослужащих: исторический, криминологический, социально-правовой анализ / В. Е. Эминов, И. М. Мацкевич. – М. : Пенаты, 1999. – 262 с.

16. Шепітько В. Ю. Соціально-психологічні характеристики особи злочинця в криміналістиці: проблеми використання типології та можливостей моделювання / В. Ю. Шепітько // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2005. – Вип. 5. – С. 5–11.

17. Калюга К. В. Властивості людини як елемент криміналістичної характеристики, що відображається у матеріальному середовищі під час вчинення злочину / К. В. Калюга // Криміналістичний вісник. – 2010. – № 1 (13). – С. 186–191.

Надійшла до редколегії 10.11.2011

Исследован один из элементов криминалистической характеристики самовольного оставления воинской части или места службы – личность преступника. На основании анализа следственной практики представлена характеристика типичных черт личности военнослужащего, совершающего это преступление, типичных мотивов его совершения, определены цели и задачи криминалистического изучения личности преступника при расследовании преступлений данного вида.

One of the elements of willful abandonment of military unit or service place criminalistic description – the personality of criminal – is researched. On the basis of analysis of inquisitional practice description of typical lines of personality of serviceman accomplishing this crime, typical reasons of its commission, is presented, aims and tasks of criminalistics study of personality of criminal at investigation of crimes of this kind are certain.

УДК 351.74(4)

О. С. Передерій

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА І ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК ЯК ОБ'ЄКТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗАХИСТУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Обґрунтовано, що громадська безпека і громадський порядок є головними об'єктами поліцейського захисту в країнах Європейського Союзу. Проаналізовано положення законодавства про Європейський Союз, а також приписи національних нормативних актів про поліцію Франції, Німеччини, Польщі, які визначають завдання поліцейських органів цих держав як активних членів Європейського Союзу.

У культурному, політичному та економічному відношенні Європейський Союз (ЄС) є найвпливовішим інтеграційним об'єднанням держав Європи у сучасному світі. В системі правових основ ЄС чільне місце відводиться формальному закріпленню основних цінностей європейських народів, захист і примноження яких становить основний зміст функціонування кожної ланки інституційного механізму Союзу.

Стаття 2 Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 7 лютого 1992 р. [1] визначила основні, загальні для держав – членів ЄС цінності, прибічність і захист котрих є обов'язковою умовою, що ставиться до держав, які виявили бажання вступити у склад альянсу європейських держав. Зокрема мова йде про: **повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, правову державу, права людини, права національних меншин.**

Перелічені цінності є універсальними для держав – членів ЄС. Без їх збереження і примноження об'єктивно неможливо повноцінно втілити в життя такі моральні основи сучасної європейської цивілізації, як мир, добробут, плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, солідарність, гендерна рівність¹. У свою чергу, запорукою прискороного наближення до згаданих ідеалів є забезпечення безпечних умов для соціальної активності громадян і функціонування державних інституцій кожної держави – учасниці Європейського Союзу на внутрішньодержавному рівні. Така потреба викликана тим, що слабкий рівень захисту прав і законних інтересів особи від протиправних посягань у внутрішньодержавній сфері будь-якої країни – учасниці ЄС веде до порушення цієї державою своїх політичних зобов'язань перед усією європейською спільнотою. Дана обставина є підставою вважати існування Європейського Союзу як найбільш прогресивної форми інтеграції країн і народів Європи недоцільним. У зв'язку з наведеним суспільства європейських країн – членів ЄС вимагають від Союзу вжити всіх можливих заходів для надійного забезпечення та ефективного захисту прав і свобод як своїх громадян, так і громадян третіх держав, які перебувають на її території. Виконання цього актуального завдання в країнах Європейського Союзу набуло першочергового значення, а його практична реалізація покладається на одну з найстаріших в історії розвитку державності владну інституцію – поліцію. Тому **метою даної статті** є висвітлення основних напрямків роботи поліції країн ЄС із захисту і примноження найважливіших цінностей європейського альянсу народів.

Питанням, висвітленню котрих присвячена стаття, частково вже приділялася увага низкою українських і російських правознавців. Науковий доробок таких вчених, як Ю. А. Холод, О. С. Проневич, Ю. І. Рымаренко, К. С. Бельській, В. М. Гіленсен, І. П. Антонов, В. М. Шуміаов, В. В. Гушін, О. М. Пиш'єв, В. М. Кірас став науково-інформаційним підґрунтям для розкриття найважли-

¹ Саме слово «цінність» є поняттям, що стосується більше сфери моралі, аніж права як юридичного явища. Використання саме цієї категорії в Договорі про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. було започатковане після внесення до нього змін Лісабонським договором від 13 грудня 2007 р. У попередній редакції Договору про Європейський Союз термін «цінності» не використовувався, а аналогічні положення закріплювались як принципи. Категорія «цінність» має відображувати і постійно нагадувати, що європейська інтеграція і створюване в її межах право повинні відповідати моралі і жодному разі не суперечити їй.

віших аспектів тематики обраної статті.

Тривалий період в історії країн Європи пріоритетним завданням поліції було забезпечення державної безпеки та захист існуючого політичного режиму. У зв'язку з цим функціонування поліцейського апарату було пов'язане, головним чином, з вирішенням внутрішньополітичних завдань тогочасної державної влади і забезпеченням корпоративних інтересів осіб, що стояли при владі. За такої ситуації поліція, захищаючи інтереси монарха чи правлячого класу, мала право практично необмежено застосовувати примус стосовно населення і, як влучно зазначає Ю. А. Холод, «придумати будь-який прояв самодіяльності людей» [2, с. 62]. Проте, починаючи з середини ХХ ст., коли людство офіційно визнало, що найвищою загальнопланетарною цінністю всіх країн і народів є права громадян і стан загальної безпеки, функціональна спрямованість діяльності поліції кардинально змінилася.

Процеси демократизації суспільного життя та формування основ державного ладу на засадах всебічного дотримання права у таких найрозвиненіших країнах ЄС, як Англія, Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, породили позитивну тенденцію, відповідно до якої поліція, як невід'ємний елемент державного апарату, набула статусу сервісної служби, що спеціалізовано надає послуги населенню з оперативного забезпечення громадської безпеки і порядку (правопорядку) в державі [3, с. 210]. Така обставина сприяла тому, що внутрішньодержавне законодавство кожної з країн – членів ЄС головним завданням національних поліцейських сил визначило **забезпечення громадської безпеки і громадського порядку як універсальних благ усього соціуму та кожного індивіда зокрема.**

Слід відзначити, що категорії «громадська безпека» і «громадський порядок» в гуманітарній науці завжди були дискусійними і залишаються наразі формально не визначеними. На підтвердження вказаного відзначимо, що ще у 1972 р. відомий радянський дослідник поліцій західноєвропейських держав В. М. Гіленсен у своїй праці «Поліція ФРН (організація та діяльність)» писав: «...поняття «громадської безпеки» та «громадського порядку» ніколи не були чітко визначені в законодавстві, а їх, так би мовити, офіційні поняття настільки невизначені, що допускають досить широке тлумачення...» [4, с. 18]. Твердження зазначеного вченого є актуальним і сьогодні, незважаючи на те, що умови діяльності поліції в багатьох державах світу та наукові підходи до її дослідження значно змінилися.

У сучасній юридичній літературі існує багато варіацій тлумачення вищевказаних категорій. Так, вчені А. Жалінський, А. Рерихт та В. М. Кігас громадською безпекою і порядком називають такий стан функціонування держави та її органів, при якому гарантується недоторканність життя людини, її здоров'я, свободи, честі, майна [5, с. 262; 6, с. 36]. В. М. Шумілов громадську безпеку розуміє як стан захисту всієї правової системи, держави

в цілому та її інститутів тощо. При цьому, торкаючись питання діяльності поліцейських органів, він вказує, що компетенція поліції зводиться до розроблення і прийняття необхідних заходів щодо запобігання загрози громадській безпеці та публічному порядку [7, с. 38]. В. В. Гуцун дещо ширше визначає громадську безпеку і порядок, тлумачачи дані категорії як сукупність опосередкованих суспільно небезпечними діями та надзвичайними ситуаціями суспільні відносини, які регулюються системою правових, організаційних та технічних норм з метою недопущення та ліквідації (локалізації) умов та факторів, що створюють потенційну та реальну небезпеку життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави [8, с. 25].

Аналіз сутності різних точок зору науковців щодо визначення категорій «громадська безпека» та «громадський порядок» вказує, що, незважаючи на деякі відмінності, їх зміст зводиться до захисту життя особи, забезпечення її прав та інтересів. Це цілком відповідає головним цінностями демократичної, правової держави, а відповідно – становить для поліції першочерговий пріоритет в роботі [9, с. 45]. Виходячи з наведеного, на нашу думку, **необхідно вважати функцію забезпечення поліцією громадської безпеки та громадського порядку такою, що передбачає виконання завдання щодо захисту прав та свобод кожної конкретної особи**. Відповідно забезпечення поліцією громадської безпеки та громадського порядку є **головною умовою** досягнення високого рівня захисту прав та законних інтересів кожної особи, що проживає на території ЄС.

Соціальна важливість і значущість громадської безпеки та громадського порядку для країн ЄС є беззаперечною. Річ у тім, що безпека і стабільність всіх сфер суспільних відносин у країні є детермінантом вільного розвитку кожної людини, стабільної діяльності державних органів управління, всіх державних, суспільних та приватних інституцій, злагодженого функціонування економічної системи. З огляду на зазначене охорона даних об'єктів у країнах ЄС набула політичної значущості і сприймається суспільною думкою як «*bonum publicum*» [10, с. 21]. Разом з тим, слід обов'язково зауважити, що реалізація такого завдання, як забезпечення громадської безпеки та громадського порядку, передбачає виконання поліцією багатьох специфічних функцій, що входять до кола її основних завдань. Зокрема це робота із оперативного і силового захисту прав та свобод громадян, профілактики та запобігання правопорушенням, боротьба зі злочинами загальнокримінальної спрямованості, забезпечення безпеки дорожнього руху і руху на воді тощо. Проте **функція із забезпечення громадської безпеки та громадського порядку щодо лінії діяльності поліції із захисту прав та свобод громадян є родовою та формулюється, як правило, в одній статті відповідного закону**. Положення поліцейського законодавства країн – членів ЄС офіційно це визна-

чають. Як приклад проаналізуємо відповідні положення законодавства про поліцію трьох країн – членів ЄС – Франції, Німеччини і Польщі.

Так, у Республіці Франція, незважаючи на наявність значної кількості нормативних актів, які регламентують діяльність поліції, основні завдання цього правоохоронного органу сформульовано у Декреті «Про поліцію» в редакції від 18 березня 1986 р. Згідно зі ст. 1 зазначеного акта завданням поліції є **«діяльність по охороні республіканського ладу, охороні громадського порядку та громадської безпеки»** [11, с. 240].

У Німеччині сьогодні не існує єдиного загальнофедерального закону про поліцію. Проте основні завдання поліцейських органів Німеччини сформульовані на найвищому законодавчому рівні – у конституції. Аналізуючи положення статей 35, 73, 87, 91 Основного Закону ФРН [12], узагальнено можна визначити основні завдання поліцейських сил країни, а саме: а) забезпечення громадської безпеки; б) підтримання правопорядку; в) боротьба з наслідками стихійних лих; г) протидія тероризму; д) збір спеціальних інформаційних даних з метою охорони Конституції¹; е) відбиття небезпеки, яка загрожує існуванню або основам вільного демократичного устрою країни. Більш деталізовано і конкретизовано завдання поліції формуються на рівні суб'єктів федерації у спеціальних законах про поліцію земель. При цьому відзначимо, що положення законів про поліцію суб'єктів федерації є досить схожими за змістом і самим формулюванням. Приміром, у ст. 2 Закону Землі Баварія «Про завдання і повноваження Баварської державної поліції» від 14 вересня 1990 р., яка має назву «Завдання поліції» визначено, що «завданням поліції є здійснення захисту від загальних загроз, а також забезпечення громадського порядку і безпеки» [13]. Приблизно аналогічно визначається завдання поліції у ст. 1 Закону «Про поліцію» Землі Північний Рейн-Вестфалія від 25 березня 1980 р., де вказано, що «головним завданням поліції є запобігання загрози громадській безпеці».

Деяко ширше, порівняно з Францією і Німеччиною, подібне завдання поліції формується у Законі Республіки Польща «Про поліцію» від 6 квітня 1990 р. Частина. 2 ст. 1 Закону Польщі «Про поліцію» [14], яка має назву «Загальні положення» визначає, що до сфери обов'язків поліції Польщі належать «забезпечення безпеки та громадського порядку». При цьому законодавець Польщі уточнює, що виконання цього завдання передбачає проведення поліцією відповідної роботи щодо «забезпечення порядку в громадських місцях, транспортних засобах та засобах громадської комунікації, також забезпечення безпеки дорожнього руху та руху на воді ... , а

¹ У Федеративній Республіці Німеччина формулювання «охорона Конституції» слід розуміти більш розширено як діяльність із захисту державного устрою, забезпечення умов стабільного функціонування органів державної влади, підтримання позитивної динаміки суспільних відносин тощо.

також налагодження співробітництва з органами державної влади та місцевого самоврядування по цим питанням».

Для країн Європейського Союзу на сучасному етапі економічного і державно-правового розвитку детермінантою стабільного розвитку є постійне вдосконалення діяльності поліції з метою ефективної протидії злочинним проявам у всіх без винятку сферах суспільних відносин. На користь цього говорить та обставина, що питання міждержавного співробітництва національних поліцій країн – членів ЄС знайшли нормативне закріплення в Договорі про функціонування Європейського Союзу від 25 березня 1957 р.¹. У ст. 87 цього документа визначено організаційно-правові форми співробітництва поліцейських органів країн – членів ЄС [15]. Однією з найбільш значущих таких форм стало заснування Європейського поліцейського відомства (Європолу), яке має на меті здійснення координації діяльності поліції країн – членів ЄС в цілях ефективного забезпечення ними правопорядку і безпеки всередині країн – учасниць ЄС. Європол за час свого існування зазнав важливих організаційно-правових трансформацій. Статус цієї організації наразі визначається Рішенням Ради від 6 квітня 2009 р. «Про створення Європейського поліцейського відомства», яке вступило в дію з 1 січня 2010 р. [16]. Відповідно до ст. 3 документа основним завданням Європолу є підтримка та посилення діяльності правоохоронних органів держав – членів ЄС у діяльності по лінії протидії організованій злочинності, тероризму та іншим тяжким злочинам. Фактично, створення Європолу, як зазначає Н. М. Грибовська, стало реакцією на формування транснаціональної злочинності на європейському континенті [17, с. 57].

Крім Європолу, в рамках ЄС діє консультативно-дорадчий орган – Рада міністрів юстиції та внутрішніх справ ЄС, яка розробляє та приймає особливі документи, що називаються рішеннями. У подібних рішеннях визначаються домовленості стосовно порядку покарання й екстрадиції керівників і членів злочинних і терористичних груп [18, с. 621].

Викладене вище дає підстави дійти висновків, згідно з якими:

– відповідно до положень установчих договорів Європейського Союзу основними універсальними цінностями народів об'єднаної Європи є **повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, правова держава, права людини, права національних меншин**. Збереження і захист цих цінностей становить основний зміст існування ЄС;

– у межах ЄС захист універсальних цінностей європейських націй здійснюється на внутрішньодержавному рівні спеціальним органом виконавчої влади – поліцією. Законодавство про поліцію

¹ Початкова назва – «Договір про заснування Європейського економічного співтовариства» (підписаний в Римі 25 березня 1957 року); з листопада 1993 р. – «Договір про утворення Європейського співтовариства». Сучасна назва введена Лісабонським договором від 13.12.2007 р.

таких європейських країн, як Франція, Німеччина, Польща, визначило, що **пріоритетним за значенням і комплексним за характером напрямком роботи служб і підрозділів поліції в напрямку забезпечення надійного захисту цінностей ЄС є функція із забезпечення громадської безпеки і громадського порядку в державі;**

– забезпечення поліцією громадської безпеки і громадського порядку передбачає створення безпечних соціальних умов для стабільної діяльності, особистісного розвитку і реалізації законних інтересів кожного індивіда, а також сталого ефективного функціонування державно-владних інституцій в усіх сферах суспільного життя і галузях народного господарства. Це, у свою чергу, ставить громадську безпеку і громадський порядок у перелік найголовніших об'єктів поліцейського захисту в державах ЄС;

– Європейський Союз як інтеграційна організація найрозвинутіших країн Європи здійснює загальну координацію діяльності поліцейських органів країн – членів ЄС. Для реалізації цього напрямку роботи у 1995 р. було утворено Європейське поліцейське відомство (Європол).

Список літератури: 1. Договор о Европейском Союзе от 7 февраля 1992 г. // Кашкин С. Ю. Европейский Союз : основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / Кашкин С. Ю., Кутафин О. Е., Четвериков А. О. ; пер. с англ. А. О. Четвериков ; под ред. С. Ю. Кашкина. – М. : ИНФРА-М, 2008. – С. 166–210. 2. Холод Ю. А. Поліцейська держава як особлива форма організації публічної влади в період абсолютизму / Ю. А. Холод // Право і Безпека. — 2009. — № 3. — С. 60–63. 3. Антонов И. П. Полиция в механизме государства (на материалах ФРГ) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / И. П. Антонов. – М., 1999. – 261 с. 4. Гиленсен В. М. Полиция ФРГ (организация и деятельность) / Гиленсен В. М. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1973. – 114 с. 5. Жалинский А. Введение в немецкое право / А. Жалинский, А. Рерихт. – М. : Спарк, 2001. – 767 с. 6. Кигас В. Н. Правоприменительная практика по детской преступности в ФРГ / В. Н. Кигас // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). – 2005. – № 11. – С. 32–41. 7. Шумилов В. М. Введение в правовую систему ФРГ / Шумилов В. М. – М. : Издательско-Консалтинговая компания «ДеКА», 2001. – 140 с. 8. Гушин В. В. Общественная безопасность и чрезвычайные ситуации: монография / Гушин В. В. – М. : ВНИИ МВД России, 1996. – 184 с. 9. Пышьев А. Н. Соблюдение прав и свобод человека и гражданина – основа деятельности милиции / А. Н. Пышьев // Вестник Московского университета МВД России. – 2006. – № 3. – С. 45–46. 10. Бельский К. С. Полицейское право : лекционный курс / Бельский К. С. – М. : Дело и сервис, 2004. – 816 с. 11. Порівняльне правознавство: навч. посіб. / [І. М. Погрібний, О. В. Волошенко, О. С. Проневич та ін.] ; під ред. О. О. Погрібного. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2006. – 296 с. 12. Конституция Федеративной Республики Германия // Маклаков В. В. Конституции зарубежных государств : учеб. пособие / В. В. Маклаков. – М. : БЕК, 2002. – С. 68–113. 13. Закон землі Баварія «Про завдання і повноваження Баварської державної поліції» від 14.09.1990 року // Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [Грошевий Ю. М., Вюнтергербер Т., Шемшученко Ю. С.] ; за

ред. Ю. І. Римаренко. – К. : КНТ, 2006. – С.705–735. **14.** Закон Республіки Польща «Про поліцію» від 06.04.1990 р. // Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс / [Абрахам П., Бакрач Д., Бек А. и др.] ; под ред. М. Капарини, О. Маренина. – К. : Задруга, 2005. – С. 81–87. **15.** Договор о функционировании Европейского Союза от 25.03.1957 г. // Кашкин С. Ю. Европейский Союз : Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / Кашкин С. Ю., Кутафин О. Е., Четвериков А. О. ; пер. с англ. А. О. Четвериков ; под ред. С. Ю. Кашкина. – М. : ИНФРА-М, 2008. – С. 211–381. **16.** Решение Совета [Европейского Союза] от 6 апреля 2009 г. о создании Европейского полицейского ведомства (европол) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/law_defence/europol_decision.htm. – Назва з екрана. **17.** Грибовская Н. Н. Место и роль европейского полицейского ведомства в реализации уголовной политики Европейского Союза / Н. Н. Грибовская // Российский следователь. – 2006. – № 9. – С. 56–58. **18.** Десмонд Дайнен. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Десмонд Дайнен ; [пер. з англ. М. Марченко]. – К. : К.І.С., 2006. – 696 с.

Надійшла до редколегії 19.10.2011

Обосновано, что общественная безопасность и общественный порядок являются главными объектами полицейской защиты в странах Европейского Союза. Проанализированы положения законодательства Европейского Союза, а также предписания национальных актов о полиции Франции, Германии, Польши, которые определяют задания полицейских органов этих государств как активных членов Европейского Союза.

It is grounded, that public safety and public order are the main objects of policing in the European Union countries. Positions of legislation of European Union, and also binding overs of national acts about the police of France, Germany, Poland, that determine the tasks of police organs of these states as active members of European Union, are analysed.

УДК [343.982.327:658.62](477)

І. А. Петрова

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТОВАРІВ ТА ВИЯВЛЕННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

На основі вивчення та аналізу видів ідентифікації та її засобів сформульовані вимоги до критеріїв ідентифікації, що дозволяють виявити фальсифікацію і визначити її засоби.

Застосування в ході розслідування кримінальних чи цивільних справ і проведення судово-товарознавчих експертиз спеціальних знань, особливо останнім часом, зростає. Необхідно враховувати, що для з'ясування специфічних обставин (порушення технології виробництва, технічна несправність механізмів і т. п.) і вживання належних заходів щодо їх усунення суд вправі вдатися до допомоги

© Петрова І. А., 2011